

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi

Čoahkkingirji 01/12

Ávjuvárgaaidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Áigi: 20.2.2012 - 21.2.2012

Báiki: Kárášjohka

Áššeliista

Áššenr.	Áššetihttal
001/12	Rievdadusat boazodoallohálldašeamis - vuodđu ja eavttut
002/12	Cealkámuš 2012 eanadoallošiehtadallamiidda

Tilstede

Jodiheaddji Heidi P. Greiner Haaker, Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb)
Nubbinjodiheaddji Geir Tommy Pedersen, Norgga Sámiid Riikasearvi (NSR)
Lahttu Margit Eli Anti Oskal, Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb) (bođii lávdegoddečoahkkimii 21.2.2012 dii. 09.00)
Lahttu Knut Store, Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb)
Lahttu Inger Jørstad, Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb)
Lahttu Inga-Lill Sundset, Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb)
Lahttu Randi Skum, Norgga Sámiid Riikasearvi (NSR)
Lahttu Mathis Nilsen Eira, Norgga Sámiid Riikasearvi (NSR)
Lahttu Gunn-Britt Retter, Norgga Sámiid Riikasearvi (NSR)/Sámeálbmotbellodat (Sáb)
Lahttu Per A. Bæhr, Johttisámiid lista (JSL)
Lahttu Olaf Eliassen, Árja (bođii lávdegoddečoahkkimii 20.2.2012 dii. 09:35)
Lahttu Toril Bakken Kåven, Nordkalottfolket (NKF)
Várrelahttu Selmer Johansen, Ovddádusbellodat (FrP) Aud Martinsen ovddas

Hálddahusas

Čáli: Roy Amundsen

Permišuvnnat:

Lahttu Inger Jørstad, Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb), permišuvdna 20.2.2012
Lahttu Aud Marthinsen, Ovddádusbellodat (FrP), permišuvdna 20.2. - 21.2.2012

Áššejođiheaddjit ja suoivvanáššejođiheaddjit

Ášši 001/12 Rievdadusat boazodoallohálldašeamis - vuodđu ja eavttut

Áššejođiheaddji: Per A. Bæhr

Suoivvanáššejođiheaddji: Inga-Lill Sundset

Ášši 002/12 Cealkámuš 2012 eanadoallošiehtadallamiidda

Áššejođiheaddji: Olaf Eliassen

Suoivvanáššejođiheaddji: Geir Tommy Pedersen

Gažaldagat Sámediggeráđđái

Lávdegottis ledje gažaldagat Sámediggeráđđái áššiin 001/12 ja 002/12.

Sámediggeráđi lahttu Ellinor Marita Jáma vástidii gažaldagaide áššis 001/12.

Hálddahus seniorráddeaddi Brita Oskal Eira bokte čilgii ášši 001/12 Sámediggeráđi ovddas.

Sámediggeráđi lahttu Marianne Balto vástidii gažaldagaide áššis 002/12.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus

Álggahus

Sámediggi meannuda dán áššis evttohusa mii guoská rievdadusaide boazodoallohálddašeamis - vuodđu ja eavttut. Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta ovddida rievdadusaid hálddašanstruktuvrras, nu ahte guovllustivrrat heaittihuvvojit ja guovllukantuvrrat sirdojuvvojit fylkkamánni vuollásažžan viđa davimus fylkkas.

Sámediggi eaktuda ahte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta maŋŋá iežas evttohusa gulaskuddama láhčá albma ja čoavddusvuodot konsultašuvnnaid boahhteáiggi hálddašanstruktuvrra birra almmolaš boazodoallohálddašeamis. Dát mearkkaša dan ahte sii leat rahpasat árvoštallat sierra lágan ortnegiid ja ahte eará čovdosat go departemeantta evttohus välljejuvvojit.

Mearkkašumit

Lávdegotti unnitlohku, Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) lahutt Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira ja Randi A. Skum ja Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) / Sámeálbmotbellodaga (Sáb) lahuttu Gunn-Britt Retter, Johttisámiid listta lahuttu Per A. Bæhr oaivvildit ahte áigi lea láddan ollislaččat geahčadit boazodoallohálddašeami organiserema. Dát ferte dahkkojuvvot lágga gulahallamiin ealáhusain ja Sámedikkiin, juste danne go boazodoallu lea erenoamáš sámi ealáhus. Dán geahčadeami oktavuodas lea maiddá lunddolaš árvoštallat makkár rolla Sámedikkis galgá leat boahhteáiggi hálddašeami oktavuodas.

Lávdegotti unnitlohku šalloša go Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta ii leat čađahan duohta konsultašuvnnaid Sámedikkiin ja NBR:in dán áššis, ja oaivvilda ahte almmá dán proseassa haga lea mearrádusvuodđu ođđasis organiseremii ja guovllustivrraid heaittiheapmái menddo váilevaš. Unnitlohku cuiggoda dan go evttohuvo sirdit boazodoalu guovllukantuvrraid fylkkamanniid vuollái, earret eará danne go dát háddje deatalaš fágabirrasiid ja hehte sámi ealáhusa ollislaš hálddašeami mii lea deatalaš giella- ja kulturguoddi. Dasa lassin sáhtá leat várra ahte massit divrras boazodoallofágalaš gelbbolašvuoda.

Lávdegotti unnitlohku cuiggoda guovllustivrraid heaittiheami danne go ii oro árvoštallojuvvon movt boazodoalu ovddastus guovlulaččat ja báikkálaččat galgá gozihuvvot iešmearridanperspektiivvas, ja movt guovllustivrraid doaima oktavuohalađasin boazodoalu ja hálddašeami gaskka galgá gozihuvvot. Unnitlogu oaivila mielde "árjjalaš" áššemeannudeapmi ii sáhte leat losit ágga demokratiija ektui ja boazosámi máhtu ektui hálddašanoktavuodas.

Lávdegotti unnitlohku vuorjašuvvá maiddá boazodoalloorohagaid ja siiddaid kapasitehta geažil čuovvolit plána- ja areálaáššiid, ja oaivvilda ahte evttohuvo ortnet ii sáhte váldojuvvot atnui almmá ahte dát kapasitehta nannejuvvo ja ahte sihkarastojuvvo boazosámi mielde váikkuheapmi mearrádusproseassain guovlulaš ja báikkálaš dási áššiin. Dasa gullá maiddá dat ahte boazodoalus mielde váikkuheami bokte hálddašeamis guovlulaš dásis ferte leat vuostálastinváldi. Lávdegotti unnitlohku lea fuolastuvvan go vuostálastinváldi mii guovllustivrrain lea leamaš jagi 1978 rájes lea jurddašuvvon sirdojuvvot Fylkkamánni vuollásažžan, earret eará danne go fylkkamánnis leat ollu rollat areálaáššiin.

Lávdegotti unnitlogu oaivila mielde ferte álggahit ođđa proseassa man bokte čilget boahhteáiggi organiserema ja Sámedikki rolla, mas NBR ja Sámediggi leat mielde álggu rájes. Vuorddedettiin dán čilgehusa, sáhtášii bidjat gaskaboddosaš čovdosiid nu guhká go dain válđojuvvojit vuhtii namuhuvvon bealit nugo ollislaš hálddašeapmi, sámi iešmearrideapmi ja boazodoalu kapasitehta areálaássiin.

Nordkalottfolket lahttu, Toril Bakken Kåven ovddidii čuovvovaš mearkkašumi:

Ođđa boazodoalloláhka bođii fápmui 2007:s, ja das leat ollu gaskaoamit boazodoalu hálddašeapmái. Earret eará leat addojuvvon nannoseappo sankšuvdnavejolašvuodát lága bokte, go mii ovdal lei. Berre dohkkehuvvot ahte manná áigi heivehit ođđa lága ealáhusa várás.

Boazolohku muhtun orohagain Finnmarkkus lea guhká leamaš badjin, ja gullo dávjá ahte láhka rihkkobjuvvo alimus lobálaš boazologu ektui, guohtonrájít eai doahhtaluvvo, guohtonáigemearrádusat jna rihkkobjuvvojít. Ođđa boazodoallolága bokte regulerejuvvo boazolohku juohke ovttaskas orohagas, ja dál eai leat šat ollu mat eai leat mearridan boazologu.

Guovllustivrrat leat stáhta gaskaoamit boazodoalu hálddašeamis. Guovllustivrrain lea deatalaš doaibma. Dan bokte go guovllustivrrain leat olbmot geain lea boazodoallofágalaš duogáš ja olbmot muđui servodagas, lea vejolašvuolta oažžut luohttamuša ja legitimizehta sihke boazodoalus, sámi servodagas oppalaččat ja ii-sámi servodagas.

Rámiidit go Eanadoalodepartemeanta geahččala čovdosiid mat sáhttet beavttálmahttit boazodoalu ja -hálddašeami eanet ja ahte lea sávaldat váikkuhit dan ahte hálddašeamis livččii nana legitimizehta sihke ealáhusas ja servodagas muđui. Muhto dahkat rievdadusaid ná árrat maŋŋá go boazodoalloláhka lea bohtán fápmui, orru mu mielas unnán jurddašuvvon. Dan sadjái sáhtášii ohcat eará doaibmabijuid maid bokte eanet beavttálmahttit boazodoallolága fápmui bohtima, ja boazodoalu hálddašeami Norggas.

Molssaektosaš čovdosat hástalusaid boazodoalus livčče:

Guovllustivrrat bisuhuvvojít nugo odne 3-5 jagi áigodagas viidáseappot. Dát attášii guovllustivrraide áiggi heivehit ođđa boazologuid ja čovdít eará hástalusaid mat leat ealáhusas.

3-5 jagi sisa čadahuvo evalueren, geahčadan dihte maid eanet sáhtášii buoridit, vejolaš ođđasis organiseren čájeha ahte dáláš organiseren ii doaimma dohkálaččat. Evalueremis berrejit leat mielde sihke boazodoalu ja eará luondduealáhusaid (eanadoallu, meahccealáhusat jna) ovddasteaddjit lassin Eanadoallo- ja biebmodepartementii ja Sámediggái.

Boazodoallohálddašeapmi bidjá guovddázii dan a) ahte leat ulbmillaš, johtilis ja čielga sankšuvnnaat jos ealáhus ii čuovo rámmaeavttuid ja gáibádusaid mat leat mearriduvvon, ja b) sihkkarastá dohkálaš diehtujuohkima sihke boazodollui ja servodahkii muđui. Buori diehtujuohkima sihkkarastin lea vealtameahttun deatalaš jos galggaš lihkestuvvat das ahte ođđa boazodoalloláhka doahhtaluvvo, ja sihkkarastit luohttamuša dasa ahte proseassat dáhpáhuvet buori vuogi mielde. Dát sáhtta maiddái váikkuhit buoret legitimizehta sihke boazodoalus ja servodagas muđui.

Ásahuvvo sorjjasmeahttun bearráigeahččanorgána mii galgá bearráigeahččat ahte boazodoallu ja hálddašeapmi doaimmahuvvo daid rámmaeavttuide dávistettiin mat leat mearriduvvon. Bearráigeahččanorgána berre sáhttit bearráigeahččat buot beliid boazodoalus; dárkkistit boazolohkamiid, lohkat dan oktavuodas jos jahkásaččat dieđihuvvojít spiehkastagat, čuovvut guohtonáigemearrádusaid ja guohtonrájiid, boraspirevahágiid jna. Ealáhusas leat ollugat juo guhkit áiggi bivdán sorjjasmeahttun bearráigeahččanorgána. Dát sáhtta váikkuhit dan ahte eambbogat ožžot luohttamuša vuogádahkii eanet jáhkehahttivuodá boazodoalus.

Čoahkkingirjji čállit: Roy Amundsen

5 siidu 14 siiddus

Evttohusat

Evttohus *Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus (Bb) Knut Store, Inga-Lill Sundset, Heidi Persdatter Greiner Haaker, Margit Eli Anti Oskal ja Inger Jørstad, Norgga Sámiid Riikkasearvis (NSR) Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira ja Randi A. Skum, Norgga Sámiid Riikkasearvi/Sámeálbmotbellodaga (Sáb) lahtus Gunn-Britt Retter, Árijas Olaf Eliassen ja Jobttisámiid listtas (JSL) Per A. Bævr*

Evttohus 1

Čuokkis 1:

Goalmmát cealkka sirdojuvvo ođđa maŋimus cealkkan čuoggá guokte vuolde ja rievdaduvvo leat ná: Danne ii leat vejolaš čađahit Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta evttohusa ahte heaittihit guovllustivrraid ja seammás sirdit guovllustivrraid fylkkamánni vuollásažžan viđa davimus fylkkas dan hámis go dat dál leat.

Čuokkis 6, vuosttaš teakstaoassi:

Ođđa nubbi cealkka:

Sámediggi ii sáhte earret eará guorrasit čuoččuhusaide ahte:

Vidát ja guđat kuvlačuokkis sihkkojuvvojit.

Čuokkis 7:

Nubbi kuvlačuokkis sihkkojuvvo.

Čuokkis 9:

Vuosttaš kuvlačuokkis rievdaduvvo leat ná:

Sápmelaččaid vuoigatvuohta iešmearrideapmái ja iešstivremii ON konvenšuvnna vuodul siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra artihkkalis 1 ja ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa artihkkalat 3 ja 4 biddjojuvvojit vuodđun.

Nubbi kuvlačuokkis rievdaduvvo leat ná:

Sápmelaččaid vuoigatvuohta mearridit iežaset vuoruhemiid dakkár áššiin mat gusket sin eallimii ja eatnamiidda ja hálldašit min iežamet ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami ILO

konvenšuvnna 169 artihkkala 7 vuodul. Artihkkalis 7.3 čuožžu ahte:

"Ráđdehusat berrejit sihkkarastit, ahte jurddašuvvon ovddidandoaimmaid vejolaš sosiála, vuoigatvuođalaš, kultuvrralaš ja birasváikkuhusat dutkojuvvojit veahkkálagaid ja ovttrasáđiid dáiguin álbmogiiguin álo go dasa lea dárbu. Dáid dutkamiid bohtosat galget leat deháleamos vuodđun go mearriduvvo daid doaimmaid ollašuttima hárrái."

Goalmmát kuvlačuokkis rievdaduvvo leat ná:

Stáhtas lea geatnegasvuohta sihkkarastit ávnnaslaš kulturvuođđosa ON konvenšuvnna vuodul siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid artihkkala 27 mielde. Stáhtas lea maid dáid geatnegasvuohta lámhit diliid nu ahte sámi giela, kultuvrra ja servodateallima sáhtta sihkkarastit ja ovddidit, geahča Vuodđolága § 110a.

Čuokkis 11:

Goalmmát kuvlačuokkis rievdaduvvo leat ná:

Sámediggi ferte, Norgga Boazosápmelaččaid Riikaservviin ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain ovttrasáđiid nammadit lánveggotti mii galgá čielggadit boazodoallohálldašeami boahhteáiggi organiserema.

Čuokkis 13:

Nubbi kuvlačuokkis rievdaduvvo leat ná:

Boazodoalu almmolaš hálldašeami organiseren gullá sámepolitiikkii. Danne lea deatalaš ahte mii čuovvut gustovaš boazodoallopolitihkalaš mihttomeriid juksan dihte ollislaš sámepolitiikka.

Evttohus *Ovddádusbellodagas Selmer Johansen bokte*

Evttohus 2

Sámediggeráđi mearrádusárvalusa sihkkovuvvo ja sadjai biddjovuvvo dát:

Sámediggi oaivvilda ahte boazodoalu hálldašeapmi galgá leat stáhta vuollásaš boazodoalu hálldašeapmi.

Sámediggi oaivvilda ahte boazodoalu bearráigeahččan- ja váiddaorgána berre leat Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta.

Evttohus - *Nordkalottfolket (NKF) Toril Bakken Kåven*

Evttohus 3

Sámediggeráđi mearrádusárvalusa sihkkovuvvo ja sadjai biddjovuvvo dát:

Šallošit go Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta ii leat konsulteren dán áššis ovdagihtii, ja rahpan vejolašvuoda árvoštallat molssaektosaš čovdosiid. Buoret proseassa oktavuodas livčče várra šaddan viidát áddejupmi nubbi nuppi oainnuide, ja dieinna lágiin livčče šaddan buoret legitimizehta evttohuvvon rievdadusaide, beroškeahhtá das makkár rievdadusat dal bohtet. Danne lea váttis doarjut boazodoallohálldašeami odđa organiserema.

Sámediggi konstatere ahte boazodoallu ja boazodoallohálldašeamis leat ollu hástalusat, earret eará menddo alla boazologu geažil muhtun orohagain, guohtonjuolggadusaid, guohtonrájiid doahhtaleamis, lassin hástalusaid mat leat sihke bealátkeahtesvuoda, luohtámuša ja integritehta ektui. Dasa lassin bohtet vel hástalusat mat gusket buvttavddideapmái ja bohccobierggu vuovdaleapmái. Guovlluidstivrraid heaitiheami bokte ii soaitte rievdat dilli mii lea.

Jagi 2007 boazodoalloláhka lea doaibman menddo oanehis áiggi ahte buot váikkuhangaskaoamit ja sankšuvdnavejolašvuodát lága ektui livčče dohkálaččat heivehuvvon ja geavahuvvon geavtlaš hálldašeamis.

Seammás go boazodoalloláhka ja guovllustivrrat berrejit doaibmat guhkit áigodaga, ferte biddjovuvvot sorjjasmeahhtun bearráigeahččanorgána mii sáhtta bearráigeahččat dan ahte boazodoallu doaimmahuvvo dávistettiin daid rámmaeavttuide mat leat mearriduvvon.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusa ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

002/12: Cealkámuš 2012 eanadoallošiehtadallamiidda

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus

Álggahus

Sámedikki dievasčoahkkin láve jahkásaččat buktit cealkámuša eanadoallošiehtadallamiidda. Sámediggi oaidná ahte eanadoalus leat ovddabealde stuorra hástalusat boahtteáiggis ja dat gusket erenoamážit eanadoallostruktuurii maid ollugat leat gohčodišgoahtán árktalaš guovlun. Sámediggi lea maiddái bidjan merkii ahte ráđdehus lea ovddidan Stuorradiggái bajimus dási dieđáhusa eanadoallo- ja biebmopolitiikka birra.

Evttohus

Evttohus *Bargiidbellodaga sámediggejoavkkeus Knut Store, Inga-Lill Sundset, Heidi Persdatter Greiner Haaker, Margit Eli Anti Oskal ja Inger Jørstad, Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) lahtuin Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira ja Randi A. Skum ja Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) / Sámeálbmotbellodaga (Sáb) lahtus Gunn-Britt Retter, Arja lahtus Olaf Eliassen, Jobttisámiid listta lahtus Per A. Bæhr ja Nordkalottfolket (NKF) lahtus Toril Bakken Kåven*

Evttohus 1

Vuosttaš cealkaga sadjái vuosttaš teakstaoasis:

Eanadoallu lea leamaš ja lea ain deatalaš vuodđun šibitvuodđariid ja borramušgálvvuid buvttadeapmái, barggaheaddjin, kulturguoddin ja ássama vuodđun sámi guovlluin.

Nubbi teakstaoassi sihkkojuvvo.

Goalmmát teakstaoasi sadjái biddjojuvvo čuovvovaš:

Eanadoalus lea mañimus jagiin leamaš hárehis ovdáneapmi sámi guovlluin. Finnmárkku fylkkas lea doaluid lohku njiedjan čielgasit jagi 2004 rájes 2011 rádjai, 438 eanadoallofitnodagas leat báhcán 352. Njiedjan lea badjel 20 %. Romssas leat vel eanet geahppánan doalut 2004:s ledje 1462 doalu ja 2010:s vel 1083 doalu, njiedjan 26 %. Doallogu njiedjan ii leat buorre erenoamážit danne go eanadoallobirrasat sámi guovlluin leat unnit go buohtastahtá daid eanadoaluin riikadásis ja ollu gielddain sámi guovlluin lea eanadoallu nu unnon ahte eai leat báhcán šat nu galle buvttadeaddji. Doaluid geahppáneapmi buktá fuones váikkuhusaid biebmobuvttadeapmái, meieriijáide, njuovahagaide, nállašuhntinrusttegiidda ja gávppiide sámi ássanguovlluin. Eanadoalu ain eanet unnun hástala danne sámi ealáhuseallima ja áitá ealáhusa deatalaš kultur- ja giellaarenan.

Nubbin mañimus cealkka goalmmát teakstaoasis sihkkojuvvo ja biddjojuvvo čuovvovaš teakstaoassin ja rievdaduvvo leat ná:

Nubbi eará bealli lea dat go persovnnalaš doallit leat boarásmuvvan. Finnmárkkus ledje 18 % dolliin badjel 60 jagi 2004:s ja juo 25 % 2011:s. Romssas lea ovdáneapmi seammalágan - gos seamma logut leat 18 % 2004:s ja 26 % 2011:s.

Vidát teakstaoassi sihkkojuvvo.

Čihččet teakstaoasi, vuosttaš cealkka rievdaduvvo leat ná:

Ollugat geavahit doahpaga árktalaš eanadoallu ja Sámediggi háliida erenoamážit ángirusšat árktalaš eanadoaluin.

Vuosttaš cealkka goalmmát teakstaoasi čuoggá 1 vuolde, Gánnáhahttivuohta, rievdaduvvo leat ná:

Čoahkkingirjji čálii: Roy Amundsen

8 siidu 14 siiddus

Sámediggi oaivvilda ahte roavvafuođarvuđot buvttadus galgá vuoruhuvvot erenoamážit davvi guovlluin.

Nubbi cealkka goalmát teakstaoasi čuoggá 1 vuolde Gánnáhahttivuohta sihkkojuvvo.

Maŋimuš cealkka goalmát teakstaoasi čuoggá 1 vuolde Gánnáhahttivuohta sihkkojuvvo.

Njealját teakstaoassi rievdaduvvo leat ná:

Dalle go departemeanta áigu geahčadit buvttadandoarjagiid distriktaprofiila, rehkenastá Sámediggi beassat leat mielde dán barggus.

Njealját čuoggá bajilčála rievdaduvvo leat dát:

4. Mielkebuvttadeapmi

Ođđa nubbi teakstaoassi čuoggá 4 vuollái:

Gáicealáhus lea leamaš ja lea viidát nuppástuhttojuvvomin gáicadikšuma ektui Norggas, ja mihttomearrin lea oazžut eret muhtun dávddaid mat bohtet gáiccaide. Sámediggi lea erenoamážit fuolas dan geažil go doalut heaittihuvvojit dikšunprošeavtta geažil ja deattuha ahte álggahuvvojit ođđa doaimbajijut eanadoallošiehtadallamiid oktavuodas maiguin sihkkarastojuvvo ain ceavzilis gáicealáhus.

Viidát čuoggá vuolde rievdaduvvo nubbin maŋimuš cealkka ja dat galgá leat ná:

Dat seamma guoská maiddá gieddegilvagiid ja šibitjáfuid geasehangoluide, go dárbu šibitjáfuid lea lassánan mealgat dađi mielde go mielkebuvttadeaddji gusat ealli nammii leat eanet bahčigoahtán.

Ođđa guđát čuokkis:

Buolvvas bulvii leat sámit ávkástallan mehciin; lotnolagaid sierra ealáhusaid gaskka, nugo eanadoalu, meahccealáhusaid ja mearrabivddu gaskka. Áinnas lea leamaš váldodienas eanadoalus, muhto vižže dietnasa maiddá eará ealáhusain. Dat lea leamaš sáivaguollebivdu, murjiid ja urtasiid čoaggin, meahccedoallu ja eará. Meahccealáhus lei ovdal nanus miehtá riikka, muhto várra nannoseamos davvin, gos ollu olbmot barge meahccealáhusaiguin almmá ahte livčče čadnojuvvon eanadollui muđui. Dálkkádaga ja guhkes gaskkaid geažil fertejedje olbmot lonuhallat ávkástallama, ja sierra lassealáhusaid bokte ožžo oktiibuot doarvái dietnasa birgejumái jahkeáigodagain.

Meahccealáhusat, sihke eanadoalu oalgealáhussan ja iešheanalis ealáhussan leat ain deatalaš sámi kulturguoddit davvi guovlluin, muhto rahčēt stuorra hástalusaguin. Sámi eanadoalu nannema oktavuodas ferte bidjat guovddáži maiddá meahccealáhusaid; dát sáhttet addit deatalaš ja gánnáhahti lassealáhusa. Erenoamážit berre bidjat guovddáži ovddidanbarggu sáivaguollebivddu, murjiid ja urtasiid čoaggima siskkovalde.

Guđát čuokkis rievda čihčēt čuokkisin.

Nubbi teakstaoassi Sámediggeráđi mearrádusárvalusa guđát čuoggás sihkkojuvvo ja sadjái biddjojuvvo dát:

Sámediggi lea bidjan merkiid ahte boraspiriid goddán sávzalahku lea unnon 2011:s, ja fuomášuhtta ahte sivvan dasa sáhtta leat go sávzadoalut leat geahppánan guovlluin gos leat ollu boraspiret. Alla boraspirelohku hehte positiivvalaš ovdáneami sávzadoalus ja guohtonguovllut eai galggašii mannat boraspiriide doaluid heaittihemiid geažil. Eanadoallu dárbaša guhkes áiggi ja einnostahtti doarjjaortnegiid maiguin sihkkarastojuvvo dat ahte oamit sáhttet guohtut meahcit. Boraspirepolitihkka váikkuha njuolga sávzadoaluid ekonomalaš bohtosiid. Boraspiresoabahusain oaivvilduvvo ahte galget leat sihke guohtoneallit ja boraspiret meahcis. Sámedikki oaivila mielde buktá dat mihttomearri váttisvuodaid muhtun guohtonguovlluide.

Čihččet čuokkis rievdá gávccát čuoggán.

Teakstaosiid ráidu čihččet čuoggás Sámediggeráđi mearrádusárvalusas rievdaduvvo ja dat šaddá ná:

Sámediggi evttoha ahte áshuvvošedje gulahallanarenat maid ulbmilin lea lonuhallat oainnuid ja čilget nubbi nubbaid doaibmadili birra. Dán lágan arena sáhtášii leat positiivvalaš doaibmabidju mainna eastadit riidduid šaddamis ja sáhtášii lea álkit gávdat konstruktiiivvalaš čovdosiid. Dáinna lágiin sáhtášii buoridit olmmošgaskavuodaid beliid gaskka. Sámedikki mielas lea dárbašlaš ahte stáhta eiseválddit vuoruhit barggu riidoeastadeaddji doaibmabijuiiguin buoridan dihte áddejumi nuppi ealáhussii ja oktii ordnen dihte sierra geavaheaddjiberoštumiid. Diehtujuohkin earáid ealáhusaid birra lea deatlaš oassi riidoeastadeaddji doaibmabijuiin. Dát lea deatlaš vai sáhtta eastadit riidduid lassáneamis. Dat psykososiála deaddu sáhtta guhkket áiggi badjel dagahit vahágiid guoskevaš beliide.

Boazoáiddiid huksen lea lossat ekonomalaččat, muhto dat lea investeren mángga jahkái ovddasgavlui. Áiddiid huksemiin sáhtta eanadoallu mañit áiggi seastit iežas liigebarggus, seammás go njuovvaneallit sihkkarastojuvvojit. Muhtun oktavuodain sáhtta leat áigejuovdil áidut sisa stuorát guovlluid. Dás sáhtta leat sáhka dakkár areálain main lea juo lunddolaš ráđji eatnamis, huksehusain jna. Berrešii leat vejolašvuhta juolludit doarjaga maiddái dán lágan riidoeastadeaddji doaibmabijuiide. Dát eaktuda soabalašvuoda beliid gaskka.

Dál lea unnán máhttu biologalaš dili birra guovlluin gos sávzzat ja bohccot guhtot fárrolaga. Danne háliida ge Sámediggi eanet máhttu ja dutkama guohtonminstariid birra biotohpa geavaheami ektui. Dárbu lea maiddái oážžut eanet máhttu dávdadid njoammumis elliid gaskka mat guhtot meahcis.

Čuokkis 8 rievdaduvvo leat čuokkis 9.

Čuokkis 9 rievdaduvvo leat čuokkis 10.

Vuosttaš teakstaosiid Sámediggeráđi mearrádusárvalusa ovccát čuoggás rievdaduvvo leat ná:

Sámedikki doaibma siskkilda daid guovlluid riikkas gos sámis ássat. Oassi Sámedikki cealkámušain eanadoallošiehtadallamiid oktavuodas leat vuhtii váldojuvvon mañimus jagiin, muhto dat leat geográfalaččat ráddjejuovvon. Sihke areálarájiid rievdadeamis doarjaga ektui ja eanet mielkeearit leat bohtán ávkin sámi álbmogii, muhto ii buohkaide. Leat ollu guovllut olggobealde gos ássat sámis geat barget eanadoaluin erenoamážit Romssas ja davit osiin Norlánddas. Ekonomalaš doaibmabijut mat biddjojuvvojit johtui sámi guovlluin galget guoskat stuorát geográfalaš guovlluide.

Nubbi teakstaosiid Sámediggeráđi mearrádusárvalusa ovccát čuoggás rievdaduvvo leat ná:

Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta juolludus Sámedikki ealáhusovddidandoarjjaortnegii lei 2,0 miljon ruvnu 2001:s. Ruđat eai leat heivehuvvon mángga jahkái.

Ođđa goalmát teakstaosiid:

Čeahkkingirji čálii: Roy Amundsen

10 siidu 14 siidus

Sámediggi lea oaidnán ahte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta lea ovddidan stuorradiggediedáhusa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra, stuorradiggediedáhus 9, man namma lea "velkommen til bords" (2011-2012). Dieđáhusas leat bajimuš mihttomearit nugo earret eará borramušgálvosihkarvuotta, eanadoallu miehtá riikka, buoret árvoháhkkan ja ceavzilis eanadoallu. Dieđáhusa Stuorradikkis meannudeapmi lea vuodđun eanadoallopoltihkkii ovddasguvlui ja Sámediggi háliida leat deatalaš eavttuid biddji sihkkarastin ja nannen dihtii eanadoalu rámmaeavttuid sámi guovlluin.

Evttohus Norgga Sámiid Riikasearvvis Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira og Randi A. Skum, Norgga Sámiid Riikasearvvis (NSR) / Sámeálbmotbellodagas (Sáb) Gunn-Britt Retter ja Árjas Olaf Eliassen

Evttohus 2

Ođđa mañimuš teakstaossi:

Sámediggi lea oaidnán ahte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta lea ovddidan stuorradiggediedáhusa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra, stuorradiggediedáhus 9, man namma lea "velkommen til bords" (2011-2012).

Sámedikki mielas lea lunddolaš ahte dán stuorradiggediedáhusa meannudeami oktavuodas nannejuvvo Sámedikki rolla eanadoallopoltihkas.

Sámediggi ferte oažžut viidábuš rollaid sierra sámi fágasurggiid siskkobealde, ja vuordá ahte eanadoalu várás ovddiduvvo konsultašuvdnašiehtadus. Sámediggi háliida oažžut vejolašvuoda váikkuhit dan ahte eanadoalu rámmaeavttut sihkkarastojuvvojit ja nannejuvvojit, ja dieinna lágiin čuovvolit geatnegasvuodaid ealáhusa guovdu, earret eará ovddasvástádusa mii Sámedikkis lea ealli sámi gilliid ektui.

Sámediggi gáibida ahte eanadoallošiehtadusa šiehtadallaninstituhtta ođasmahttojuvvo nu ahte dat dávista álbmotrievttálaš ovddideapmái. Sámediggi berre oažžut buot dieđuid ja berre searvat buot dásiin mearrádusproseassain, ja galgá sáhttit addit ovdagihtii miehtama doaibmabidjoevttohusaide ja ekonomalaš rámmaide ja ahte sin oainnut ja árvvoštallamat bohtet ovdan das maid eará departemeanttat lohket ja proposišuvnnas Stuorradiggái. Dát mearkaša dan ahte Sámediggi ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta galget soahpat bargovugiid go guoská sierra proseassaide mat loahpalaččat buvttihit eanadoallošiehtadusa.

Dasto bivdá Sámediggi ahte maiddái eanadoallošiehtadusa šiehtadallaninstituhtta árvvoštallojuvvo, maiddái beliid gaskasaš šiehtadallamiin Sámedikki, Norgga Boanddaidsearvvi, Norgga Boanddaid ja Smávvalálaččaid searvvi ja stáhta gaskka.

Nugo struktuvra dál lea earret eará eanadoallošiehtadallamiin, de ii dávís dat Sámedikki oainnu mielde álbmotrievttálaš geatnegasvuodáide mat Norggas leat sámiid guovdu go dat lea álgoálbmot.

Evttohus Norgga Sámiid Riikasearvvis Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira og Randi A. Skum, Norgga Sámiid Riikasearvvis (NSR) / Sámeálbmotbellodagas (Sáb) Gunn-Britt Retter, Ovddádusbellodagas Selmer Jobansen, Jobttisámiid listtas Per A. Bævr ja Nordkalottfolket (NKF) lahtus Toril Bakken Kåven

Evttohus 3

Sámediggi áigu meannudit Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta ovddidan stuorradiggediedáhusa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra, stuorradiggediedáhus 9, man namma lea "velkommen til bords" (2011-2012), boahtte dievasčoahkkimis.

Evttohus *Ovddádusbellodagas Selmer Johansen bokte*

Evttohus 2

Sámediggeráđi mearrádusárvalus sihkkojuvvo ja sadjái biddjojuvvo čuovvovaš:

Eanadoallošiehtadallanortnet lea doaibman 1950 logu rájes .

Eanadoallošiehtadusas regulerejuvvo earret eará

- gortni, mielkki, maniid ja spiinne- ja lábbábierrgu haddi
- buvttadandoarjaga juohku geográfalaččat
- boanddaid dienas
- ja dasto buvttadanmihttu

Juovlamánu 2. b. 2011 ovddiduvvui ođđa stuorradiggedieđáhus eanadoalu várás. Dan rájes lei gollan logi jagi dan rájes go ovddit eanadoallopolitihkalaš dieđáhus lei meannuduvvon. Dán áigodagas leat leamaš stuorra rievdadusat Norgga eanadoalus.

Juohke jagi heaittihuvvojit lagabui 1 000 doalu (measta 2-3 doalu beaivvis), ja badjel 36 000 doalu leat gurrosat.

Veaháš badjelaš 44 000 doalu ohce buvttadandoarjaga 2011:s; nu ahte leat birrasii 53 000 bargi vuodđobuvttadusas. Dattetge lea nu ahte váile 13-14 proseantta dáin duodai barget eanadoaluin olles áiggi, badjel 2/3 viežžá váldodietnasa olggobealde ealáhusa.

Dát addá dakkár gova ahte mii buvttadit borramuša Norggas lotnolasbargun.

Maŋimuš áiggiin lea leamaš áigeuovdil oktavohta márkana stivrejeddjiide Tine, Nortura ja Norske Felleskjøp go mis lea leamaš stuorra dárbu duhtadit jearaldagaid riikka siste vuodđoborramušgálvvuid ektui nugo šibitbierrgu, spiinnebierrgu, sávzzabierrgu, mielki ja vuodja, ja ii heive vajálduhttit gortni borramuša várás ja fuodđarbuvtadusa.

Mis odne lea dakkár vuogádat mii sihkkarastá iežamet atnui váile 41-44 proseantta vuodđoborramušgálvvuin Norgga eanadoalus. Ja seammás fievrredit mii badjel 17 miljárdda ruvnnu jahkásaččat eanadollui. Sullii 61 proseantta boandda jahkedietnasis boahtá almmolaš ruhtadeamis.

Dasto vuovdit mii eará vuodđoealáhusain; namalassii guolástusas ja mearrageavahusas lagabui 55 miljárdda ruvnnu ovddas jahkásaččat, mii dahká birrasii 38 miljovvna guollebiebmui olbmo nammii juohke beaivvi. Dát ii lohkkojuvvo mielde iežas atnui geavahussii, muhto Sámedikki oaivila mielde lea guolli maid borramuš.

Gitta jagi 2005 ráđjai lei maiddái guolástusain hui moalkás regulerenvuogádat nugo eanadoalus lea, muhto ođđaregulereama maŋŋá lea ealáhus ieš oaidnán vejolašvuodaidis gánnáhahttivuodá árvvoštallamiid bokte ja geahččala oppa áiggi hutkat ođđa ja viiddidit buvtadusa.

Dál mis lea gávpesuodđan Ruttii lagabui 11 miljárdda ru ovddas jahkásaččat Statistihkalaš Guovddáš doaimmahaga dieđuid mielde, mas sullii bealli sáhttet leat borramušgálvvut. Dát čuohcá erenoamážit eanadoallo- ja ealáhusávnnasbuvttadeapmái Østlánddas.

Sámediggi oaivvilda ahte dáláš eanadoallopolitihkka lea eanet go láddan rievdadusaide ja áigu nu ollu go lea vejolaš bidjat guovddáži láhčima ahte sii geat háliidit bargat eanadoalus olles áiggi galget oažžut buoremus rámmaeavttuid vai nagodit dan. Sámedikki oaivila mielde lea deataleamos láhčit diliid nu ahte eanadoalus lea gánnáhahttivuohta ja baicce duvdilit dobbelii distriktapolitihkalaš beroštumiid sihkkarastin dihte ássama birrasiin.

Sámediggi oaivvilda ahte go galgat juksat dáid mihttomeriid de ferte ođđasis reguleret eanadoalu sihkkarastin dihte ealáhusbargiide duohta ja juridihkalaš stivrejumi iežaset opmodaga badjel ja váldit eret buvttadusackkiid nugo dáláš earremeari geažil.

Jos mis Norggas galgá sáhttit leat gánnáhahtti eanadoallu ja mii sáhtta gilvalit min lagamus ránnjáriikkaiguin, de ferte eanadoallopolitihka rievdadit hui ollu ja dan ferte dahkat dál.

Ollu buoret lea go mii ieža álggahit dán proseassa dan sadjái go midjiide earát muitalit movt mii galgat dahkat, go oaidnit ovdáneami EO:s ja go jurddašit WTO šiehtadallamiid.

Dán vuodul ovddida Sámediggi čuovvovaš cealkámuša 2012 eanadoallošiehtadallamiidda:

- Eanadoallošiehtadusa áigodat muddejuvvo čuovvut kaleanddarjagi, ja ahte šiehtadallamat bohtet sisa oassin bušeahttaproseassas.
- Buoret rámmaeavttut boanddaide geat háliidit ángiruššat iešheanalis ealáhusdoallin olles áiggi
- Evttohit dárbbášlaš láhkarievdadusaid nu ahte ássan- ja doaibmageatnegasvuoda ja eanadoalloopmodaga hadderegulerema sáhtta heaittihit.
- Rievdadit eanalága mearrádusaid juohkingildosa.
- Viiddidit vejolašvuoda válljet friija organisašuvdnavugiid eanadoalu siskkobealde (eanadoallu ja meahcedoallu) doaimma ektui.
- Rievdadit buvttandoarjaga mii lea šibihiid várás dáláš ceahkkálastojuvvon dásis nu ahte buvttandoarjaga šaddá seamma stuoris ealli nammi.
- Rievdadit ovttasdoaimma njuolggadusaid, nu ahte šattašii stuorát dávggasvuoha ja ahte livččii buoret vejolašvuoha oažžut mánggabalat ja juohkelágan doallostruktuurra.
- Heaittihit geográfalaš ráddjemiid ja oasseváldilogu ovttasdoibmii searvama oktavuodas.
- Heaittihit bajimuš earredási buvttadusas
- Addit lobi doallat čájáhusvuovdimiid ja guossohit galledemiid oktavuodas buvttadanlokálain dahje daid oktavuodas.
- Váikkuhit dan ahte bargu dihtomárkan- ja erenoamášbuktagiid ovddidemiin eanadoalus ja dasto daid vuovdalemiin, beavttálmahttojuvvo.
- Eanet ángiruššat bio-energijain eanadoalu siskkobealde.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

Vuolláičállit leat lohkan čeahkkingirji ja leat gávnahan ahte mearrádušat leat fievrriduvvon čeahkkingirjái nu mo ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea mearridan.

Karášjohka, 21.2.2012

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi

Heidi Persdatter Greiner Haaker
Jodiheddji

Per A. Bæhr
áššejodiheddji

Olaf Eliassen
áššejodiheddji